

NOVE KNJICE

**KARLOS KASTANEDA: »PUT U IHTLAN«,
»Prosveta«, Beograd 1981.**

Piše: Bojan Jovanović

Prevod treće Kastanedine knjige »Put u Ihtlan« javlja se kod nas nakon publikovanja »Priča o moći« i »Drugog kruga moći«, odnosno četvrtog i petog dela jedinstvenog antropološkog opusa posvećenog istraživanju magijskog znanja Jaki Indijanaca. Pomenimo da je nedavno u Americi objavljena i šesta knjiga Karlosa Kastanede »Orlovske dar«, kojom autor još više zaoštavlja kontrove izibile nakon pojedinih pokušaja utvrđivanja autentičnosti onoga što predstavlja sadržaj dosadašnjih njegovih knjiga. Sagledana u kontekstu celokupnog Kastanedinog opusa, knjiga »Put u Ihtlan« predstavlja delo koje značenjski i sadržajno korespondira s ostalim knjigama, ali i delo koje poseduje izvesnu samostalnost ostvarenu u autorovom nastojanju da što neposrednije doživi i opiše suštinski aspekt magijskog znanja.

Tokom prihvatljivog učenja, opisanih u knjigama »Učenje don Huana« i »Odvojena stvarnost«, Kastaneda je inicijaciju u magijsko znanje sagledavao, pre svega, kroz njenu neposrednu povezanost s upotreboom psihodeličnih biljaka. Međutim, u ukupnom magijskom učenju meksičkih Jaki Indijanaca, čiji je nosilac Kastanedin učitelj, stari mag don Huan, upotreba halucinogenih zauzima tek neznačajno mesto, dok postupci vezani za mogućnost zaustavljanja sveta predstavljaju okosnicu ovog esoteričkog učenja. Zato se ova knjiga može, u izvesnom smislu, i smatrati idejnim kontrapunktom u odnosu na prve dve, jer razmatra mogućnost percipiranja i kontrolisanja tzv. druge stvarnosti bez neposredne upotrebe psihodeličnog bilja. U prvom delu ove knjige, naslovlenom »Zaustavljanje sveta«, Kastaneda opisuje značaj tih uporednih dvogodišnjih iskustava, započetih njegovim prvim susretom s don Huonom krajem 1960. godine, dok je drugi deo knjige pod nazivom »Put u Ihtlan« posvećen autorovim terenskim beleškama vezanim za događaje koji su neposredno prethodili njegovom »zaustavljanju sveta«. Razvijanje učenikove unutrašnje duhovne moći, u cilju zaustavljanja sveta, usaglašeno je s magijskom koncepcijom realnosti, prema kojoj je svet samo opis date stvarnosti uboličen na osnovu elementarnih kulturnih konvencija. Naučeni da stvarnost svakodnevnog života podražavamo sopstvenim, neprekidnim tokom čulnih interpretacija, mi privatašamo dati opis sveta ne stavljajući nikad u sumnju njegovu realnost. Međutim, naša stvarnost je samo jedna verzija mogućih opisa sagledanih iz perspektive jednog integralnog videnja same realnosti. Suprotstavljen dogmatsko-racionalističkom opisu stvarnosti, čarobnjački, tj. magijski opis sveta, koji je tokom više godina bio predmet Kastanedinih učenja, otkrio je znatljivom antropologu do tada nepoznatu stvarnost, zapravo novi opis sveta sposoban da stavi u sumnju isključivost njegovih dotadašnjih predstava. Zaustavljanje sveta predstavlja zato ne samo prvi korak ka videnju, već i jednu od najbitnijih metodoloških postavki u celokupnom magijskom učenju i odnosu prema realnosti, jer čitavu koncepciju magijskog saznanja daje jedinstvenu mētodološku koherentnost i u inicijacijskoj osnovi saznanjog iskustva otvara mogućnost prevazilaženja dotadašnjih saznanjnih ograničenosti.

Za razliku od religijskog odnosa prema svetu, magijski aspekt stvarnosti podrazumeva aktivnost usmerenu ka ostvarenju mogućnosti čovekovog neposrednog iskustva. Iako polaze od istih saznanjnih pretpostavki, u biti polemičnih prema ograničenosti i isključivosti razumskog poimanja sveta, magijsko i religijsko se suštinski razlikuju upravo na osnovu različitih načina recepcije onog saznanja koje je izvan domaćaša racionalne svesti. U tom smislu bi se moglo reći da religija u institucionalizovanoj crkvenoj aktivnosti više nastoji da mistifikuje mogućnost natičulnog i transcedentnog saznanja, dok magija otvara put neposrednog sagledavanja i doživljavanja tajanstvenog i nepoznatog aspekta stvarnosti. U Bibliji se, na primer, stavlja akcenat na recepciju priče kao osnovnog posrednika ka poimanju drugačijeg saznanjog iskustva: »Zato im govorim u pričama, kaže se u Jevandelu po Mateji, jer gledajući ne vide«, kao što se ističe stav da verovanje i spoznaja ovog iskustva spadaju u domen srca: »Bistro oko srca« je stoga duhovno oko koje se napaja svetim sadržajem biblijskih priča. Međutim, cilj magijskog učenja je sticanje sposobnosti videnja, tj. novog opažanja stvarnosti, koje, za razliku od gledanja, znači neposredan uvid u svet druge realnosti. Put sa srcem, koji odabira čovek od znanja i sa sposobnošću videnja, odgovara njegovoj prirodi i osećanjima za život u datoj stvarnosti. Umovanje srca ucrtano je u kontekst drevne magijske tradicije, koja je pružala uporište čovekovoj integralnoj saznanjoj aktivnosti. Naravno, u okviru mestičnih nastojanja tokom razvoja religije izražavala se i potreba za neposrednim religijskim iskustvom, kao što se u društvenom funkcionisanju magije može istaći prioritet magijskih sudova u odnosu na magijsko iskustvo, jer obredi koji se

javno izvode imaju za cilj samo da potvrde relevantnost magijskih sudova, a nikako da ih doveđu u pitanje.

Značaj doživljjenog iskustva, za Kastanedu, predstavlja apsolutno jedan od najzvesnijih bazičnih impulsa koji pokreće njegova izlaganja i njegovom svedočanstvu daju obris mističkog. Poistovećujući znanje s duhovnom moći, don Huan veli da je potrebno dosta vremena da bi se sakupilo dovoljno moći da bi se moglo makar i pričati o tome. Moć je plen, ali ne postoji način na koji se eksplicitno može objasniti sakupljanje moći, jer je to, pre svega, stvar ličnog saznanja i individualnog iskustva. U tom procesu svi se mi ponašamo kao plen koji gonimo, ali upravo zbog toga, mi koji gonimo plen, postajemo nečiji tudi plen. Ova neizvesnost sticanja magijskog znanja, mogla bi se sažeto izraziti poznatim Nastasijevićevim stilovima: »love a lovljeni.« Dužnost lovca, onoga koji ovlađava magijom, sastoji se u izbegavajuću opasnosti da postane plen samom sebi. Lovčev znanje mora da dosegne do izvora sile koje upravlja celokupnom prirodom. Međutim, ključnih izvora nalazi se upravo u samoj čovekovoj prirodi. Moć, kao deo čovekove ličnosti, pripada čoveku, ali je njen priroda višestruko paradoksalna: iako nareduje čoveku šta u koje vreme da čini, ona mu ipak stoji na raspolažanju. Zato bez sticanja unutrašnje moći, ne postoji realna mogućnost susreta sa silama moći. Znatno tajanstveniji i složeniji od naše uobičajene predstave o njemu, ovaj svet se zauštavlja pred čovekovom duhovnom moći da bi se uspostavile postojeće veze i život ponovo krenuo svojim putem. Zaustavljanje postojeće realnosti je identični s mogućnošću zaustavljanja sopstvenog misaonog toka, koji odražava redosled svakodnevnog uobičajenog dogadanja. Prikupljanje moći do neposrednog otkrivenja tajne sopstvene duhovne snage neposredno je povezano s mogućnošću »ne delovanja« na već poznati i uobičajeni način. Ukoliko je delanje ono što svaku stvar čini onakvom kakvu je vidimo, onda je ne-delanje videnje te stvari s aspekta proširenje percepcije realnosti. Mogućnost negiranja ograničenosti našeg racionalnog pogleda na stvarnost sastoji se u videnju i činu ne-delanja koji spaja ograničenosti predmetne racionalnosti. Od rođenja smo, veli don Huan, povezani malim prstenima moći koji utvrđuju naše delanje i postojeću stvarnost. Međutim, prstenom ne-delanja čovek od znanja, onaj koji je dostigao stepen duhovne moći, može da rotira postojeću stvarnost u jednu sasvim drugačiju, novu realnost. Usljedjenu, dakle, promenom mišljenja, promenjeni postojeća stvarnost se može označiti mestom našeg duhovnog preobražaja. U magijskom svetu meksičkih Indijanaca ovo mesto je nazvano imenom Ihtlan. Svi putevi magijskog znanja vode ka ovom mestu, koje konotira s težnjama našeg nesvesnog za integracijom, čovekovog celokupnog bića. U na izgled opskurno esoteričko znanje, Kastanedin put k Ihtlanu, opisan vrlo sugestivno i maštovito, unosi novo svetlo u arhaisku mudrost magijskog saznanja, relevantnu i za dalja promišljanja ove teme, vezane, nesumnjivo, i za kulturni kontekst savremenog čoveka.

**JOVAN HRISTIĆ: »ČEHOV, DRAMSKI PISAC«,
»Nolit«, Beograd 1981.**

Piše: Branislav Svilokos

Čehov, dramski pisac, podjednako je provokativna ličnost kako za pozorišne praktičare, tako i za teoretičare dramske reči. O velikom ruskom dramatičaru pisano je mnogo, međutim, u našoj lektiri jedva da postoji nekoliko prevoda i studija čiji su autori, uglavnom, reditelji koji su se direktno suočili s tajnom Čehovljevog sveta. U tom svetlu posmatranja, Hristićeva, knjiga gotovo da dobija, s obzirom na tematiku, pionirsku u domaćoj dramskoj eseistici.

Knjiga »Čehov, dramski pisac« nema revolucionarne pretenze u tumačenju dela velikog dramskog pisca. Ona kao da je nastala na kraju jednog dugog istraživačkog puta, na kojem je autor konsultovao masu interpretacija i učisaka drugih, analizirao vremenski i društveni milje u kojem su drame nastajale, ali i ostajao veran vlastitom utisku i intuiciji, koji su, u funkciji katalizatora, organizovali celinu ovog dramaturškog eseja. Hristić je vrstan poznavalac ne samo Čehovljevog dela, nego i dramske umetnosti uopšte. Zbog toga nije čudno da svoje teze izvodi u formi silogizama, koji nisu samo posledica pedagoške opreznosti, nego i stilski elementi kojima se čitalac temeljite uvodi u prostore kompletne čehovljevske drame.

Čehov je stvorio svet nezavisnih ljudskih bića i Hristić, već na prvim stranicama, upozorava da je istraživanje toga sveta tema njegove knjige. Međutim, ovo delo ima i drugi paralelni tok. Hristića isto tako interesuje i sam autor pomenutog sveta. Analizirajući Čehovljevu ličnost, on pokušava naći motive koji su velikog pisca doveli do dramaturškog modela koji nam je poznat. Taj postupak je proveden, bez pozitivističke bukvalnosti, nizom premisa do kojih dolazi, uprošćeno rečeno, antropološkom slojevitosti pri posmatranju pišeće ličnosti. Pitajte – »Šta je bio Čehov, genijalni pripovedač koji je pisao i drame, genijalni dramaturg koji je pisao i pripovedice, ili genijalni pripovedač i dramski pisac istrovremeno?« – prošireno je čak do dileme da li mu je književno stvaranje predstavljalo bekstvo iz medicine ili, obrnuto, da li je medicina Čehovu služila da pobegne iz »poroka« literarnog delanja? Rešenje ove dileme ne postoji i ovo, možda i nepotrebno, pitanje ostaje otvoreno. Bitnija su mesta u kojima knjiga prati radanje dramatičara u vrsnom pripovedaču. Hristić prepoznaće dramske elemente već u ranim proznim radovima i, principom komparacije, razmatra njihov uticaj na kasnije dramske rade. Čehov je bio prozaista, i nesuđeni romanopisac, po želji. Po predodređenosti i trenutku u kojem je živeo i stvarao, on je bio dramatičar. Iz često korišćenih citata pisama, vidimo da je za njega pisanje drama bilo neprestano odlaganje realizacije veće i složenije prozne forme – romana! Razlozi su, svakako, mnogobrojni. Jedan od očitijih je sam diktat vremena u kojem je Čehov živeo. Druga polovina devetnaestog veka za